

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BLÍZKÉHO VÝCHODU A AFRIKY
Dějiny a kultury národů zemí Asie a Afriky

PhDr. Zdeněk Cvrkal

**CHOMEJNÍHO KONCEPCE *VELÁJAT-E FAQÍH*
V ZRCADLE ŠÍ'ITSKÉ TEOLOGIE**

**KHOMEINI'S CONCEPCION OF *VELÂJAT-E*
FAQÎH IN THE MIRROR OF SHI'ITE THEOLOGY**

TEZE

vedoucí práce - Doc. PhDr. Eduard Gombár, CSc.

2007

Velájat-e faqih je ší'itská mocenská teorie, o jejíž správnosti byl imám Chomejní přesvědčen stejně tak jako tisíce dalších *faqihů*. Celá tato teorie řeší otázku, kdo je pověřen vládou v době velké skrytosti dvanáctého imáma. Ze samotné podstaty islámu vyplývá skutečnost, že duchovní a světská moc jsou nedělitelné. Ší'ité věří, že Prorok Muhammad jmenoval Svým nástupcem svého bratrance a zetě 'Alího ibn Abí Tálíb. Moc tedy přecházela z 'Alího na jeho potomky – imámy. V rámci samotné ší'ity vzniklo mnoho sekt, podle toho, který imám byl prohlášen za mahdího (spasitele). Dnes ve světě převládá ší'a dvanácti imámů (*ithná 'ašarija*), k níž se hlásí 90% obyvatel dnešního Íránu, silné zastoupení má pak v jižním Íráku. Její stoupenci jsou roztroušeni po islámských zemích, kde tvoří menšinu. Relativně větší zastoupení mají v jižním Libanonu a na Bahrajnu. Pouze v Íránu je však oficiálním náboženstvím.

Imám Chomejní tuto teorii jako první podrobně rozpracoval a shrnul do ucelené podoby. Po vítězství islámské revoluce v Íránu v roce 1979 byla tato teorie uvedena do praxe, a tedy přestala být pouze teorií. Princip *velájat-e faqih* garantuje Ústava Íránské islámské republiky a nad islámským charakterem státu bdí Rada dohlížitelů (*Šúrâ-je negahbán*), která prověřuje, zdali zákony schválené parlamentem neodporují islámskému náboženskému právu.

Cílem mé práce je komplexní rozbor ší'itské politické koncepce *velájat-e faqih* na základě Chomejního spisu s poukazem na názorové pojetí dalších významných ší'itských duchovních.

Pro pochopení této koncepce musí být čtenář nejprve seznámen s principy ší'itského islámu dvanácti imámů. Znalost ší'itského islámu je mezi českou veřejností mizivá, což ostatně platí o islámu všeobecně, a sdělovací prostředky neodborně, zkresleně a neobjektivně informují veřejnost o islámu, což mimo jiné má za následek formování mylných a naprosto scestných představ o islámu. Rovněž v rámci orientalistiky, a to nejen české, ale i světové, je ší'itskému islámu věnována malá pozornost a většina prací se omezuje na opakování historických fakt, jež vedly k formování ší'ity, nicméně skutečné rozborů této větve islámu jsou opomíjeny. Tento nedostatek odborných publikací o ší'itském islámu je v rozporu s tím, jak významnou roli hraje dnešní Írán ve světové a regionální politice a jakou roli zastávají ší'ité v souvislosti s americkou okupací Íráku a libanonsko – izraelskou válkou v roce 2006. Nelze opomenout stále častější přestupy na ší'itský islám v Palestině a roli ší'itských skupin v Saúdské Arábii, Afghánistánu, Pákistánu, Indii, Sýrii, na Bahrajnu.

Dědění nástupnictví z imáma (*imámat*) a víra v legitimitu vlády neomylných imámů (*velájat*) je hlavním tématem ší'itského islámu a zároveň zásadní odlišností se sunnitským islámem. Toto vedení se dědilo z 'Alího na jedenáct jeho nástupců. V souladu s koránským veršem „*A toto je to, co Bůh oznamuje jako zvěst radostnou služebníkům Svým, kteří uvěřili a zbožné skutky konali. Rci: Nežádám od vás odměnu žádnou leč lásku k bližním! Kdokoliv skutečně něco dobrého, tomu rovněž rozmnožíme dobré, vždyť Bůh věru je odpouštějící a za vděčnost uznalý.*“¹ je povinností ší'ity milovat Proroka a neomylné imámy. Kromě koránského verše existuje k tomuto tématu celá řada tradic podle neomylných imámů.²

Princip *velájatu* spočívá v následování neomylných imámů a nenávisti vůči jejich nepřátelům neboli *velájat* patří k základním dogmatům ší'itského islámu dvanácti imámů. Ší'ité vyznávají sedm pilířů víry (*furú' ad-dín*), prvních pět je společných pro sunnitský islám: vyznání víry (*šaháda*), modlitba (*salát, namáz*), náboženská daň (*zakát a chums*), půst v měsíci ramadánu (*sawm, rúze*), pouť do Mekky (*hadždž*), dále pak ochrana islámských zemí, víry a šíření islámu (*džihád*), prosazování dobrého (*amr be ma'rúf*) a odsuzování

¹ Korán, 42:23.

² *Aqá'id aš-ší'a*, s. 5; *Fasl al-chatáb*, s. 94 – 95, cit. v Mohammad Džavád Maškúr, *Tárich-e ší'e va ferqehá-je eslám tá qarn-e čahárom*, Tehrán 1379 (2000).

zavrženíhodného (*nahj az monkar*). Ší'ca dvanácti imámů vyznává pět základů víry (*usúl ad-dín*), první tři vyznávají též sunnitě: existence jediného Boha (*tawhíd*), proroctví Proroka Muhammada (*nubúwa*) a jeho postavení jako posledního Proroka neboli pečeti Proroků (*chátim al-anbijá*) v linii proroků začínajících Abrahamem, Mojžíšem a Ježíšem, zmrtyýchvstání těla a duše v den posledního soudu (*ma'ád*), Boží spravedlnost (*ád*), jež odmění a potrestá věřící za jejich skutky a víra v nástupnictví a vedení muslimské obce prostřednictvím dvanácti neomylných imámů (*imámat*). Princip *imámatu* je bezprostředně spjat s *velájatem*.

Ší'itský islám dvanácti imámů věří v neomylnost, čistotu a neposkvrněnost (*ismat*) Proroka Muhammada, jeho dcery Fátimy a dvanácti neomylných imámů. Těchto čtrnáct neomylných střeží víru, náboženské právo a spravedlnost.

V ší'itském pojetí je islám představován dvěma hlavními směry (*madhhab*): sunnitským a ší'itským. V rámci sunnitského a ší'itského *madhhabu* vznikly různé směry či sekty; u sunnitů se jedná o směry *hanafí*, *málíkí*, *šáfí'í*, *hanbalí*, jež mají v dnešním světě své příznivce a dále o zaniklé směry jako *awzá'í*, *záhirí* atd. U ší'itů se vyskytují sekty *zajdovci*, *ismá'ílíjovci* a *džá'farí* (*ithná'ášarí*) a další. V rámci každého *madhhabu* vznikly zároveň *maktaby*, jež představují přístupy a metody spojené s otázkami z okruhu náboženských věd. Například některá skupina je přesvědčena, že při výkladu Božích příkazů je třeba se opírat o verše z Koránu a tradice a potlačovat další dva principy náboženského práva, tedy konsensus právních autorit a rozum. Druhá skupina naopak upřednostňuje tyto dva principy. *Madhhab* se tedy rozpadá na *maktaby*. V sunnitském islámu jsou zastoupeny dva *maktaby*, a sice *maktab faqíhů* (*maktab al-fuqahá'*) a *bohoslovců* (*maktab al-mutakallimín*). V ší'itském islámu se vytvořily také dva *maktaby*: *usúli* a *achbári*.

Politické myšlení v islámu ze ší'itského pohledu se dělí do dvou zcela odlišných etap. První etapu představuje období přítomnosti neomylného imáma ve společnosti, druhou etapou je období skrytosti neomylného imáma, tedy období nepřítomnosti neomylného imáma ve společnosti. Základní rozdíl těchto dvou etap tvoří přítomnost a skrytost význačného člověka nadaného třemi vlastnostmi: znalostí teologie, neomylností a zvláštním nadáním pro proroctví a vedení obce vycházející od Boha. Je jasné, že období přítomnosti takového člověka ve společnosti se zásadně liší od období jeho nepřítomnosti. První období zahrnuje 350 let, tzn. od vystoupení Proroka Muhammada až do malé skrytosti (*ghejbat-e soghrá*) v roce 872. Období malé skrytosti zahrnující léta 872 - 939 tvoří předěl, neboť imám byl ve styku se společností skrze čtyři zástupce (*navváb-e arba'e*) a završuje první etapu. Druhá etapa začala dobou velké skrytosti imáma (*ghejbat-e kobrá*) v roce 939 a bude pokračovat až do doby návratu imáma času, což není určeno. Do dnešní doby uplynulo od této události 1100 let.

Velájat-e faqíh nepatří mezi nová témata v ší'itském náboženském právu, nýbrž jedná se o koncepci, již se v průběhu historie zabývali mnozí slavní ší'itští duchovní počínaje Šejchem Mofidem konče soudobými *faqíhy*. Někteří z nich ji považovali za nesporný důkaz vycházející z náboženského práva, jiní se opírali o princip *idžmá'*. V této kapitole uvádím výroky a pojednání nejslavnějších ší'itských *faqíhů* od 10. století až po dnešní dobu, přičemž z uvedených výroků lze analyzovat posun v pojetí šíře *velájatu* v historickém pozadí.

Období skrytosti imáma lze rozdělit do šesti etap. Je třeba zmínit, že přestože tyto etapy lze rozdělit chronologicky, neznamená to, že duchovní působící v tomto období přesně reprezentovali popis dané etapy. Ve všech šesti etapách se *faqíhové* zabývají otázkou *velájatu*, nicméně pojetí šíře *velájatu* se liší. V prvním období se *velájat* vůbec netýká zasahování do politických záležitostí a omezuje se na náboženské otázky, ve druhé etapě *velájat* přechází na ší'itského vládce, ve třetí etapě se *velájat* zevšeobecňuje do všech oblastí moci, přičemž vládce získává povolení k vládě od *faqíhů*, ve čtvrté etapě je *velájat* delegován na lid a *faqíhové* zastávají funkci dohlížitelů nad lidem, jinými slovy je vytvořen stát s Ústavou, který funguje na základě povolení a dohledu *faqíhů*, kteří jsou zastoupeni přímo v parlamentu.

V pátém období *faqíhové* vytvářejí koncepci, podle níž je jejich *velájat* absolutní a v šestém období tuto koncepci realizují v podobě islámské republiky v Íránu.

Z hlediska myšlenkového rozvoje pojetí *velájatu* existují dva zásadní zlomy v otázce rozsahu *velájatu* ve vztahu k *faqíhům*: za prvé od prvotního chápání *velájatu* vztahujícího se pouze na náboženské záležitosti přes zevšeobecnění pravomocí *faqíhů* do všech společensko – politických oblastí až po absolutnost pravomocí *faqíhů* ve všech oblastech společnosti. Druhý myšlenkový posun nastal, když *faqíhové* opustili představu oddělení politiky od náboženských záležitostí, přešli ke koncepci vydávání povolení k vládě pro vládců, až dospěli k přímému zasahování do politiky.

Mudžtahidové zahrnují osoby, které jsou znalé islámských věd a mohou na základě Koránu, praxe Proroka a imámů (*ahádíth*, *achbár*), rozumu (*‘aql*) - v sunnitském islámu je místo rozumu udávána analogie (*qijás*) - a názorového konsensu (*idžmá‘*), což vytváří tzv. principy islámského práva (*usúl al-fiqh*), vykládat islám, tzn. náboženský výnos (*fatvá*) vydaný *mudžtahidem* je Božím příkazem a takovému člověku říkají tedy ájatolláh neboli úkaz Boží a protože islámská obec se řídí podle Božích zákonů, musí se lidé obracet na tyto lidi a napodobovat je, tudíž označení *mardža‘-e taqlíd* (zdroj napodobování). A vzhledem k tomu, že tyto osoby znají a rozumí Božímu zákonu, jsou označovány jako *faqíhové*. Tito lidé se po dlouhá léta svého života – zhruba 20 až 30 let – zabývají islámskými vědami a zdokonalují se ve znalostech islámu, což vede k dosažení stupně *idžtihádu*, tedy schopnosti vykládat islám, a tudíž jsou nazýváni *mudžtahidy*.

Ustanovení vydané *mudžtahidem* je označováno jako *mas‘ale*. Jedná se tedy o soubor islámských ustanovení (*masá‘el-e eslámí*), jež vydává *mudžtahid*, přičemž vychází z již zmíněných *usúl al-fiqh*. *Mudžtahid* je proto vykladačem islámských zákonů a je považován za náboženského, politického, společenského, právního, morálního vůdce společnosti v době skrytosti dvanáctého imáma. Ší‘ité se přitom odvolávají na koránský verš: „*To, co Bůh poskytl poslu Svému jako kořist z obyvatelů měst, to patří Bohu a poslu Jeho, příbuzným, sirotkům, chudákům a tomu, kdo po cestě Boží kráčí, aby se to nedostalo do oběhu mezi bohatými z vás. To, co vám dává posel, to si vezměte! A toho, co vám odepřel, toho se zdržujte! A bojte se Boha, neboť Bůh je věru strašný v trestání Svém.*“³

V souladu s tímto musí islámská obec dosáhnout díky studiu a bádání ke stupni *idžtihádu* nebo se musí obracet na *faqíhy* a znalce islámských věd, napodobovat je a poslouchat je. Tito znalci zpřístupňují tato ustanovení lidem pomocí speciálních spisů, tzv. *Touziho‘l-masá‘el* (Výklad ustanovení). Další potřeby vznikající během denního života ší‘itského muslima, jež nejsou zahrnuty v těchto spisech, se řeší pomocí otázek na *mudžtahidy*, kteří je zodpovídají, tzn. obracení se na *mudžtahidy* jakožto zdroje napodobování (*marádže‘-e taqlíd*).

V ší‘itském islámu je díky principu napodobování duchovní autority znalé islámského práva (*taqlíd*), a tedy rozdělení ší‘itské muslimské obce na napodobované (*muqalladún*) a napodobující (*muqallidún*), položena základna pro ještě větší propojení a závislost řadového muslima na náboženských autoritách, což je jedním z předpokladů pro naplnění koncepce *velájat-e faqíh*.

Pokud muslim dosáhne tak vysokých znalostí islámu, že se stane *mudžtahidem*, musí používat vlastní interpretaci a řídit se dle ní; lidé, kteří nemají takovéto znalosti, se musí obracet na *mudžtahidy*, napodobovat je a řídit se jejich interpretací, a tudíž jsou označováni jako napodobující (*muqallidún*), zatímco *mudžtahidové* jsou napodobovaní (*muqalladún*)

Z podstaty islámu vyplývá, že aby islámské zřízení bylo vybudováno na islámských principech, musí být realizovány Boží zákony. Proč ten důraz na Boží charakter zákona a proč nemůže být uplatňován jiný zákon? Ší‘itští *faqíhové* odpovídají na tuto otázku s poukazem na

³ Korán, 59:7.

to, že islám postihuje všechny aspekty lidského života a jedná se tudíž o zcela komplexní náboženství, jež je zároveň návodem, jak správně žít.

Pokud ve společnosti chybí spravedlivý a znalý vládce, a tedy buď nastane bezvládní, nebo se moci chopí špatný a krutý vládce, tak v tomto případě je existence tyrana lepší než bezvládní, neboť společnost bez vládce trpí materiálně i duchovně více, než když je u moci tyran. V této souvislosti je třeba zmínit *fatvu* vydanou imámem Chomejním v době vlády dynastie Pahlaví, v níž poukazyval, že některá ustanovení vlády *Tághúta* musí být dodržována a přestože se jedná o režim, jehož zákony jsou prohnílé a v jehož čele stojí *Tághút* a loutka v rukách cizinců, tak dbaní některých příkazů je povinné, jako například příkazy dopravní policie atd.

Lze tedy konstatovat, že v islámu je chápána existence vlády jako jedna z nejdůležitějších potřeb společnosti. Pro toto tvrzení existují četné důkazy, z nichž kromě rozumových důvodů lze poukázat na důvody plynoucí z islámského práva, což lze doložit příklady z Koránu a tradic. Vzhledem ke společenskosti lidstva je bezpochyby nutné vytvořit politický systém a o této nutnosti existují četné důkazy.

V mnohých případech je nezbytné při aplikaci islámských principů provádět rozbor a vysvětlení zákona, což je úkolem *mudžtahidů*, a tudíž v islámském zřízení má své důležité místo rovněž zákonodárství. V rámci koncepce *velájat-e faqíh* je vykonavatelem zákona náboženských vůdce (*valí-je amr*) jakožto držitel *velájatu* a je při této funkci podporován znalci islámských věd. Vydaný zákon je tedy prezentován jako příkaz držitele *velájatu* (*amr-e valí*) a společnost se těmito zákony musí řídit.

Aby tyto zákony mohly být vydávány, aplikovány a dodržovány, je nutné vytvořit vládní orgány. Tento předpoklad je společný pro veškeré teorie a způsoby vlády kromě anarchismu. Vláda v pravém slova smyslu zahrnuje tři moci: zákonodárnou, výkonnou a soudní. V čele výkonné moci je tedy náboženský vůdce (*valí-je faqíh*), jenž svými pravomocemi rovněž zasahuje do zákonodárné moci. Ve své podstatě je tedy náboženský vůdce jediný, kdo může a musí ustavovat zákony a k tomuto úkolu využívá pomoci vládních orgánů, jež připravují zákony a návrhy a předkládají je, přičemž konečné slovo pro uvedení zákona v platnost má náboženský vůdce.

Zákon určuje práva jednotlivce a definuje společenské vztahy, nicméně vyskytují se případy, kdy z nějakého důvodu není zákon dodržen a vznikne spor, který musí být rozsouzen. Toto jednoduché schéma objasňuje nutnost existence soudní moci. Logicky vyvstává otázka, komu přísluší vykonávat soudní moc a jakými vlastnostmi a znalostmi musí být takový jedinec nadán? Podle koncepce *velájat-e faqíh* přísluší výkon soudní moci spravedlivému *faqíhovi*. Chomejní ve svém spise *Velájat-e faqíh* toto dokazuje na základě jednoho ze čtyř principů náboženského práva, a sice praxe Proroka a neomylných imámů.

Vládní činitelé zastávají v obecném slova smyslu ve státu různé funkce a pozice, a tedy podílejí se na správě lidské společnosti. Vzhledem ke státotvornosti islámského náboženství je logické, že budou nastaveny předpoklady, které tito činitelé musí splňovat, aby mohli zastávat funkce ve státě. Kdo chce vykonávat zákon, musí nejprve tento zákon dostatečně znát. Vzhledem k tomu, že stát je povinen provádět zákony, musí tento úkol svěřit lidem kteří se v zákonech vyznají. Výše funkce, kterou jednotlivci zastávají, by měla mít vztah s výší znalosti zákona.

Tyto předpoklady definuje islám dvěma vlastnostmi: 1. znalost zákona a odbornost a 2. nelpění na světě, smysl pro spravedlnost, zbožnost a skromnost (tzv. *taqwá*).

Po následujícím výkladu pojetí vlády v rámci koncepce *velájat-e faqíh* vyvstává otázka, proč mají ší'itští *faqíhové* zasahovat do politických záležitostí a nevěnovat se pouze náboženským záležitostem, tak jak tomu bylo v prvním období politického myšlení ší'itů, tedy v době po odchodu dvanáctého imáma do skrytosti až po nástup safíjovské dynastie.

Pokud ší'itští *faqíhové* jsou skutečnými vůdci společnosti v době skrytosti neomylného imáma, musí aktivně zasahovat do politického dění ve společnosti a nezříkat se této povinnosti stejně tak, jak ji prováděl Prorok Muhammad a neomylní imámové. Z tohoto předpokladu vychází koncepce *velájat-e faqíh*.

Všechny tyto otázky spjaté s politikou a mnohé další přísluší neomylnému imámovi nebo v době skrytosti náboženskému vůdci (*vali-je faqíh*), přičemž stoupenci koncepce *velájat-e faqíh* se při obhajobě legitimacy zasahování do politiky odvolávají na tradici od dvanáctého imáma: „*V případě vyskytnutí se skutečných událostí, obraťte se na tradenty našich tradic, neboť oni jsou mým důkazem pro vás tak, jako já jsem důkazem Božím.*“⁴

V novodobé a soudobé historii nalezneme celou řadu událostí, na kterých můžeme demonstrovat vliv ší'itského duchovenstva na politické dění.

1. *Fatvá* na zákaz tabáku – náboženský výnos vydaný Mírzou Širázím, jehož cílem bylo podlomit ekonomickou sílu Velké Británie v Íránu a vypuzení na 200000 britských občanů z Íránu.
2. Revoluce v Iráku – odpor ší'itského duchovenstva proti britské nadvládě v Iráku v roce 1920.
3. Revoluce za Ústavu – vznik křídla ší'itských duchovních a zastoupení *mudžtahidů* v parlamentu po vítězství revoluce za Ústavu.
4. Šejch Fazlolláh Núrí a revoluce za Ústavu – pojetí Ústavy (*mašrúte*) jako islámského právního řádu (*mašrú'e*)
5. Mučednická smrt ájatolláha Modarrese, který se postavil proti spolupráci Rezá chána s Angličany
6. Odpor Theqato'1-esláma Tabrízího proti Rusům a jeho mučednická smrt – Theqato'1-eslám Tabrízí v boji proti ruské nadvládě nad Íránem se proslavil výrokem: „*Jsem spokojený, že mohu rozbít křemen na Sibiři, ale at' nevidím ruské prapory v této íránské islámské zemi.*“ V roce 1911 byl během *ášúry* zabit ruskými agenty.
7. Povstání Šejcha Mírzy Kúčak chána Džangalího v severním Íránu – toto povstání bylo potlačeno společným úsilím Ruska, Anglie a nově vzniklého státu v čele s Rezá chánem.
8. Znárodnění ropného průmyslu – v roce 1949 Mosaddeq vyhlásil znárodnění ropného průmyslu. Celý proces se udál za podpory ájatolláha Kášáního.
9. Odpor vůči dynastii Pahlaví a íránská islámská revoluce – svržení Mohammada Rezy Pahlavího a nastolení islámské republiky v roce 1979, uplatnění Chomejního koncepce *velájat-e faqíh*

Mezi ší'itskými duchovními, kteří přijali koncepci *velájat-e faqíh*, existují dva pohledy na její prokazování. Jedná se o pohled na vedení islámské společnosti, přičemž existují odlišnosti při výkladu a prokazování této koncepce. Základním kamenem této koncepce je

⁴ *Kamál ad-dín*, sv. 2, s. 484, kap. *At-tauqí'át, hadíth* 4, cit. v Imám Chomejní, *Velájat-e faqíh*, s. 80.

předpoklad, že v době skrytosti neomylného imáma přešla vláda nad muslimskou obcí z neomylného imáma na *faqíha* jakožto člověka, který platí za zástupce imáma času a do této funkce jím byl jmenován, přičemž lidé jsou povinni po nalezení tohoto člověka ho následovat a poslouchat ho a naopak člověk nadaný těmito vlastnostmi je povinen nést tuto zodpovědnost.

Důkazy, jež podkládají uvedené tvrzení, vycházejí ze samé podstaty islámského náboženství, tedy ze čtyř principů ší'itského náboženského práva (*usúl al-fiqh*). Nyní postupně uvedeme jednotlivé principy a rozebereme na základě pojednání ší'itských duchovních důkazy, jež prokazují koncepci *velájat-e faqíh*.

V Koránu vedle veršů poukazujících na potřebu společnosti na Boží vládu a vedení se vyskytuje verš, jenž dokládá, že po prorocích přešla vláda na znalce náboženství a učence. Jako jeden z hlavních důkazů uvádějí a vykládají *faqíhové* koránský verš: „*Vy, kteří věříte, poslouchejte Boha a poslouchejte Posla a ty, kdož mezi vámi mají autoritu!*“⁵

V tomto verši je poukázáno na existující prázdnotu v islámském vedení v podobě náboženského vůdce (*valí-je amr*), tzn. těch, kdož mezi vámi mají autoritu, což pochází od Boha a poslušnost vůči nim, tzn. vůči náboženskému vůdci, je povinností a náboženský vůdce je právě tím vlastníkem pravomocí nad islámskou společností a poslušnost vůči němu je naplňována při poznávání společenských témat, přičemž výsledkem tohoto poznávání jsou příkazy o vládě. V poslušnosti vůči vládním zákonům (*'avámer-e veláji*) rovněž neexistuje žádná poslušnost, neboť v souladu s koránským veršem: „*Máme snad postavit ty, kdož uvěřili a zbožné skutky konali, na roveň s těmi, kdo pohoršení šíří na zemi? A máme bohabojné rovné učinit s hříšníky?*“⁶ je poslušnost povinností k realizaci vylíčena ve všeobecných příkazech, nikoliv v poznávání témat a vládních příkazů, jež jsou vydávány náboženským vůdcem. Z téhož důvodu je příkaz k poslušnosti podle koránského verše „*Vy, kteří věříte, poslouchejte Boha a poslouchejte Posla a ty, kdož mezi vámi mají autoritu!*“ se týká v první řadě poslušnosti vůči Bohu, neboť poslušnost vůči Bohu je zakotvena v prvotních příkazech, a pokud jde o poslušnost vůči Prorokovi a těm, kdož mezi vámi mají autoritu, tzn. náboženskému vůdci (*valí-je amr*) vyvstává zde nová potřeba, protože poslušnost vůči Prorokovi v otázkách vlády je povinná a vychází z poselství a znamená tedy poslušnost vůči Prorokovi ve věcech vládních příkazů podle koránského verše „*Posle, předej to, co ti bylo sesláno od Pána tvého! Neučiniš-li tak, pak nesplníš své poslání. Vždyť Bůh tě ochrání před lidmi; Bůh věru nevede správnou cestou lid nevěřící.*“⁷ Poslušnost vůči poselství Proroka znamená Jeho uznání a potvrzení.

Poslušnost vůči náboženskému vůdci (*valí-je amr*) ve věcech vlády a správy země znamená poslušnost vůči němu v poznávání a rozlišování společenských témat a správy země a její podstatou je poslušnost vůči vládním příkazům. Během života Proroka se naplňovaly oba dva aspekty – tzn. funkce posla Božího a funkce náboženského vůdce.

Takže ustanovení vlády je příkaz a toto právo na rozpoznávání společenských témat je přiděleno vůdci islámské společnosti, jinými slovy se jedná o přenesený moci na náboženského vůdce a poslušnosti vůči němu, což lze přirovnat k příkazu těch, kdo příkazují dobré a příkazu těm, kdo zakazují zavrženíhodné s tím vysvětlením, že příkazování dobrého (*amr be ma'rúf*) a zakazování zavrženíhodného (*nahj az monkar*) je povinnost a význam toho spočívá v tom, že lidé jeden k druhému si příkazují a zakazují. Například tomu, kdo se nemodlí říkají lidé, modlí se nebo tomu, kdo páchá hřích tím, že například lže, říkají, nelži! Toto je druh příkazování a zakazování ze strany lidu jeden k druhému, zatímco vládní příkaz vychází pouze od náboženského vůdce vzhledem k lidu a v obou případech je poslušnost vůči oběma příkazům povinností.

⁵ Korán, 4:59.

⁶ Korán, 38:28.

⁷ Korán, 5:67.

Faqíhové argumentují ohledně platnosti mocenské koncepce *velájat-e faqíh* především z tradic. První *faqíh*, který shromáždil důkazy o *velájat-e faqíh* na základě tradic byl I Mollá Ahmad Naráqí (zemřel 1829). Mnohem hlouběji pojednal o tomto tématu na základě tradic Naráqího žák Šejch Ansarí. Během 150 let, kdy *faqíhové* rozebírali tradice týkající se této koncepce, bylo vybráno deset tradic, jež potvrzují správnost této teorie. Tyto tradice se dělí podle tradentů následovně:

1. Čtyři tradice podle Proroka Muhammada, a sice:
 - *Vladař je zástupcem toho, kdo nemá zástupce.*
 - *Bože, slituj se nad Mými zástupci.*
 - *Faqíhové jsou důvěrníci proroků.*
 - *A vskutku učenci jsou dědictvím proroků.*
2. Jedna tradice podle °Alího b. Abí Tálíb
 - *Učenci jsou vládci lidu.*
3. Jedna tradice podle imáma Husajna
 - *Správa záležitostí a zákony jsou v rukou učenců.*
4. Dvě tradice podle imáma Dža°fara as-Sádiq
 - *Zeptal jsem se Abú °Abdulláha na dva muže, patřící k našim přátelům, mezi nimiž vzplála hádka o dluh a dědictví, a tak se obrátili na sultána a soudce. Zdalipak se to vyřešilo? Odvětil: Kdo se na ně obrátí ve věci práva či nepráva, je to jako kdyby se obrátil na Tághúta. Rozsudek nad ním vynesený je jako, kdyby vzal něco zakázané, i když mu jeho právo bylo jimi potvrzeno, neboť se ho dobral na základě rozsudku Tághúta a Bůh přikázal, aby se v něj nevěřilo. Vznešený Bůh pravil: A přitom chtějí předkládat své spory k rozsouzení Tághútovi, ačkoliv bylo nařízeno, aby v něj nevěřili. Rekl jsem: A co mají dělat? Odvětil: Musejí se podívat, kdo z vás předával naši tradici, studoval to, co je povoleno (halál) a co je zakázáno (harám) a znal naše zákony. Ať ho přijmou jako soudce. Vždyť já jsem ho ustanovil vaším vládcem.*
 - *Řekni jim, ať se nestane, pokud mezi vámi vzplane nepřátelství či hádka a dojde mezi vámi k rozporu ohledně výběru a platby, že se kvůli rozsouzení obrátíte na jednoho z těch hříšníků. Stanovte jednoho muže z vás, který ví, co je povolené a co je zakázané v naší tradici. Vždyť jsem ho učinil vaším soudcem. Ať se nepříhoda, že by si někdo z vás stěžoval na jiného z vás u despotického sultána.*
5. Jedna tradice podle imáma Músy al-Kázim
 - *Když zemře věřící, pláčou nad ním andělé a spolu s nimi kusy země, na které uctíval Boha a nebeské brány, do nichž vstoupil svými skutky, a vytvoří se trhlina v islámu, kterou nelze ničím zacelit, neboť věřící faqíhové jsou tvrzemi islámu tak, jako jsou medínské hradby pro Medínu.*
6. Jedna tradice podle imáma času
 - *V případě vyskytnutí se skutečných událostí, obraťte se na tradenty našich tradic, neboť oni jsou mým důkazem pro vás tak, jako já jsem důkazem Božím.*

Mollá Ahmad Naráqí vybral tyto tradice a imám Chomejní je rozebral. V současné době jeden z hlavních kritiků koncepce *velájat-e faqih* Mohsen Kadívar rovněž rozebral tyto tradice a na jejich základě popřel koncepci *velájat-e faqih*.

Koncepce *velájat-e faqih* byla zpracovávána ší'itskými *faqíhy* od počátku velké skrytosti až do dnešní doby. Někteří o ní byli srozuměni a nikde proti ní nevystoupili, tak jako Šejch Mofid ve spise *Muqni^ca*, Šejch Túsí ve spise *Nihája*, Ibn Idrís Hillí ve spise *Sará'ir*, Muhaqqiq Hillí ve spise *Šará'ir^c*, ^cAlláma Hillí ve spise *Qawá'id*, Šahíd-e avval ve spise *Durús*, Šahíd-e thání ve spise *Masálik*, Moqaddas-e Ardebílí ve spise *Madžma^c al-fá'ida wa'l-burhán*, Músaví ^cÁmelí ve spise *Madárik al-ahkám* a Šejch Dža^cfar Kášefo'l-ghetá' ve spise *Kitáb kašf al-ghitá'* a další.⁸

Někteří *faqíhové* tuto koncepci posuzovali na základě principu *idžmá^c* a požadovali, aby došlo k názorovému konsensu právních autorit jako například Mohaqqueq Karkí ve spise *Resále-je saláto'l-džom^ce*, Sejjed Mohammad Džavád ^cÁmelí ve spise *Miftáh al-kiráma*, Mollá Ahmad Naráqí ve spise *Awá'id al-ajjám*, Mír Fattáh Hosejní Naráqí ve spise *Anáwín*, Hádždž Áqá Rezá Hamedání ve spise *Misbáh al-faqih* a Sejjed Mohammad Bahro'l-^colúm ve spise *Balaghat al-faqih*.⁹

Někteří *faqíhové* se domnívali, že kromě nutnosti aplikace principu *idžmá^c* patří koncepci *velájat-e faqih* k zcela zjevným dogmatům ší'itského náboženského práva jako například Šejch Mohammad Hasan Nadžafí ve spise *Džawáhir al-kalám* a Hádždž Áqá Rezá Hamedání ve spise *Misbáh al-faqih*.

Rozumový důkaz, jenž je v bohosloví (*ilm al-kalám*) popisován jako Boží moudrost ohledně nutnosti prorocství, vedení neomylnými imámy (*imámat*) a vládu nad lidmi a provádění Božích zákonů, platí rovněž pro dobu skrytosti imáma. Vzhledem k tomu, že Prorok Muhammad je pečetí proroků (*chátim al-'anbijá'*), a tudíž po něm do soudného dne nepříjde žádný další prorok, a že dvanáctý imám odešel do skrytosti a navrátí se až ho Bůh povolá, přičemž doba skrytosti do dnešních dnů trvá již zhruba 1160 let a nikdo neví, kdy skončí, rozum velí, že vedení islámské společnosti po dobu skrytosti imáma přešlo na znalce islámského práva.

Podle ší'itů tedy Bůh objasnil povinnosti islámské obce v době skrytosti imáma tím, že předložil koncepci *velájat-e faqih* k vysvětlení skrze znalce víry a toto téma je ve skutečnosti rozumový příkaz. Vzhledem k tomu, že pozastavení islámské vlády v době skrytosti imáma je nepřijatelné a skutečný vládce – tedy neomylný imám, jenž byl vybrán Bohem – je nepřítomen, musí být nezbytně někdo, kdo se ujme této záležitosti a vzhledem k ostatním lidem má díky svým vlastnostem blíže k těmto předpisům. Těmito lidmi jsou právě *faqíhové*, kteří vycházejí ze dvou základních podmínek: znalosti Božího práva a závazkům vůči němu.

Mezi ší'itskými duchovními panoval a dodnes panuje názorový rozdíl na absolutnost těchto pravomocí. Někteří duchovní tuto teorii zcela akceptují, někteří v omezené míře a o její absolutnosti pochybují (např. Šejch Ansáří), jiní ji dokonce odmítají (např. Mohsen Kadívar). Před imámem Chomejním nejpodrobněji o této teorii pojednal Mollá Ahmad Naráqí. Všichni uvedení *faqíhové* se danou problematikou zabývali dávno před imámem Chomejním, nicméně byl to právě imám Chomejní, kdo tuto teorii jako první podrobně rozpracoval, shrnul do ucelené podoby a uvedl do praxe.

Po vítězství islámské revoluce v Íránu a prosazení Chomejního koncepce *velájat-e faqih* vyvstává otázka, co je politika a kdo je politik v náboženském státě vzešlém na základech ší'itského islámu dvanácti imámů? Chomejní poté, co rozebral nutnost vlády v době skrytosti neomylného imáma a podmínky pro státníka v době skrytosti, dospívá ke koncepci *velájat-e faqih*:

⁸ Mohsen Hejdarí, *Pišínéhá va mabání-je velájat-e faqih nazd-e ^colamá-je ší'e*, s. 116.

⁹ Tamtéž

„Pokud se objeví vhodný jedinec, který je nadán dvěma zmíněnými vlastnostmi, a sestaví vládu, má stejné pravomoci, jaké měl Prorok Muhammad pro spravování společnosti a všichni lidé ho musí poslouchat.

Domněnka, že vládní pravomoci Proroka Muhammada byly větší než pravomoci knížete věřících nebo že vládní pravomoci knížete věřících jsou větší než vládní pravomoci *faqíha*, je absurdní a mylná. Je samozřejmé, že ctnosti Proroka Muhammada jsou větší ve srovnání se všemi lidmi světa a po Prorokovi je nejctnostnější kníže věřících. Míra ctností však nepřidává na vládních pravomocích. Tytéž pravomoci, jež měli Prorok a imámové – budiž pozdraveni – k sestavování vlády a mobilizaci vojska, jmenování správců provincií, vybírání daní a nakládání s nimi v zájmu blaha muslimů, stanovil Bůh k výkonu vlády v dnešní době. Toto však nepochází od žádné konkrétní osoby, ale od spravedlivého učence.¹⁰

Ústava Íránské islámské republiky v článku 57 praví:

„Vládnoucí moc v Íránské islámské republice se skládá z: zákonodárné moci, výkonné moci a soudní moci, jež je uplatňována pod dohledem absolutní vlády náboženského vůdce podle budoucnosti tohoto zákona. Tyto moci jsou na sobě nezávislé.“¹¹

Tento článek vyvozuje tyto tři moci od absolutní Boží vlády a představuje je jako nezávislé. Rozdělení na tři moci má dlouhou historickou tradici a je obvyklé ve všech ostatních Ústavách.

V Íránské islámské republice jsou tyto tři moci podřízeny náboženskému vůdci. V souladu s tím lze v rámci Ústavy Íránské islámské republiky vyčlenit čtyři složky: vůdce, výkonná moc, zákonodárná moc a soudní moc.

Na základě rozboru Chomejního výkladu koncepce *velájat-e faqíh* dospějeme k závěru, že společnost v době skrytosti potřebuje náboženského vůdce (*valí-je faqíh*), jenž disponuje stejnými pravomocemi jako Prorok Muhammad a neomylní imámové, neboť on je v době skrytosti náboženský vůdce a musí prosazovat islám ve všech jeho rozměrech a společenských příkazech. Islámský vládce musí proto vytvořit vládu, jež zajistí provádění Božích příkazů. Naplňování trestních, hospodářských a dalších příkazů, zabraňování úchylnám a zkaženosti ve společnosti patří k úkolům náboženského vůdce, který takto uspokojuje potřeby lidí a obstarává silnou a spravedlivou vládu. Islámský vládce musí jmenovat činitele, kteří nesou zodpovědnost za správu země. O kritériích, která musí tito činitelé splňovat, již bylo pojednáno.

Absolutní vláda se vztahuje na nejlepšího *faqíha* doby, jenž je nadán schopností absolutního *idžtihádu*, zná všechny oblasti islámu a vychází při řízení společnosti ze spravedlnosti. Imám Chomejní nejprve nastínil otázku absolutnosti vlády *faqíha* v modlitbě při konci postního měsíce ramadánu (*‘id al-fitr*) a při pouti do Mekky a v pozdějším období potvrdil absolutnost pravomocí *faqíha*.¹²

Náboženský vůdce (*valí-je faqíh*, *valí-je amr*), jenž stojí v čele muslimské obce musí být nejlepší z *faqíhů* a *mudžtahidů* a musí být nadán absolutním *idžtihádem*, absolutní spravedlností a schopností vést a spravovat. Náboženský vládce v době skrytosti je ochráncem islámského zřízení a vykladačem Koránu, jenž musí dokonale znát. Musí být vzdělán v islámských vědách, ovládat Boží příkazy, tradice. Jeho činy musí být v souladu s náboženským právem a musí uplatňovat základy víry (*usúl ad-dín*) a pilíře víry (*furú‘ ad-dín*). Kromě obširných znalostí islámských věd musí nutně být spravedlivý a nelpět na tomto světě (*taqwá*). Je jasné, že takový člověk musí být schopen dobře vládnout a spravovat

¹⁰ Imám Chomejní, *Velájat-e faqíh*, s. 57 - 58.

¹¹ *Qánún-e asásí-je džomhúrí-je eslámí-je írán*, čl. 56, s. 21.

¹² Ájatolláh Džavádí Ámolí, *Velájat-e faqíh*, Qom 1381 (2002), s. 250.

muslimskou obec, mít správný rozhled na domácí a světové politické a společenské dění, předvídat nepřátelské komploty a čelit jim. Článek 109 Ústavy Íránské islámské republiky stanoví podmínky a vlastnosti vůdce následovně:

1. potřebná vědomostní kompetence k vydávání náboženských výnosů (*fatvá*) v různých oblastech náboženského práva.
2. spravedlnost a zbožnost (*taqwá*) potřebná pro vedení muslimské obce.
3. správný politický a společenský rozhled, odvaha, vedení a dostatečná moc k vůdcovství.

V případě, že se vyskytuje více jedinců nadaných těmito výše uvedenými podmínkami, je upřednostněna osoba, která je silnější v náboženském a politickém rozhledu.¹³

V souvislosti s koncepcí absolutního *velájatu faqíha* lze *faqíhovi* pravomoci rozdělit do tří oblastí:¹⁴

- spravedlivý *faqíh*, povinovaný vést a být zodpovědný za všechny náboženské aspekty v době skrytosti neomylného imáma, musí dbát na islámský charakter zřízení pramenící ze *šarí'yy* a všech jejich ustanovení a legitimita zřízení pramění z jeho potvrzení
- musí zajistit provádění všech společenských příkazů islámu, které zasahují do uspořádání islámské společnosti. Realizaci příkazů obstarává buď přímo, nebo prostřednictvím kompetentních jednotlivců, které pověří.
- Náboženský vůdce může v zájmu blaha lidu a islámského zřízení dočasně pozastavit provádění některých náboženských příkazů.

V praxi vůdce vykonává svůj úřad prostřednictvím svých třidvaceti zástupců (*namájande-je valí-je faqíh*) v národních orgánech a prostřednictvím vrchního velitele ozbrojených sil. Skrze své zástupce dohlíží nad chodem následujících organizací: Nadace utlačovaných (*Bonjád-e mostaz'afán*), Nadace mučedníků (*Bonjád-e šahíd*), Nadace patnáctého chordádu (*Bonjád-e pánzdah-e chordád*), Bytová nadace (*Bonjád-e maskan*), Hnutí za gramotnost (*Nehzat-e savád-ámúzí*), Nejvyšší rada kulturní revoluce (*Šúr-je 'álí-je enqeláb-e farhangí*), Organizace islámské propagace (*Sázmán-e tablighát-e eslámí*), Výbory na rozdělení půdy (*Hej'athá-je vágozári-je zamín*).

Za Chomejního života byla zřízena Rada expertů (*Madžles-e chobregán*) pro případ Chomejního smrti, aby zvolila nového vůdce. Myšlenka této rady se zrodila již po revoluci, kdy byla skutečně zřízena s cílem vypracovat novou Ústavu. Po přijetí nové Ústavy byla tato rada rozpuštěna. Druhá volba Rady expertů proběhla v prosinci 1982, další v dubnu 1988, v říjnu 1998 a v prosinci 2006. Členové této rady nečelí omezením, týkajících se výkonu dalších povolání – na rozdíl od poslanců – a část expertů vykonává zároveň vysoké státní funkce. Rada má 86 členů a skládá se pouze z duchovních. Je to jediný orgán, který může jmenovat nebo odvolat vůdce. Je volena Parlamentem a schází se jednou ročně, její sekretariát sídlí v Qomu.

Pokud přijmeme koncepci *velájat-e faqíh*, vyvstane otázka, jakou roli hraje lid ve společnosti v čele s náboženským vůdcem, jehož pravomoci jsou absolutní.

V každém případě je nutné zdůraznit, že lid hraje při výkonu vlády významnou roli. Islámská vláda je často označována za lidovou. Vyjdeme z předpokladu, že *velájat* byl delegován na *faqíha* Bohem a uplatnění *velájatu* v praxi závisí na schopnostech a kompetenci

¹³ *Qánún-e asási-je džomhúri-je eslámí-je írán*, čl. 109, s.52.

¹⁴ Ájatolláh Džavádí Ámolí, *Velájat-e faqíh*, Qom 1381 (2002), s. 251.

faqíha. Pokud má být *velájat* úspěšně uplatněn, musí být podporován lidem a lid ho musí přijmout. Jako vnější projev přijetí moci používá islám princip *baj'ca*, tzn. lid holduje vládci a přísahá mu věrnost. Bez této přísahy by nemohl vykonávat *velájat* ani Prorok Muhammad, ani neomylní imámové. Přestože Muhammad byl Prorokem Božím, nebyl schopen utvořit vládu v Mekce, neboť většina Mekkánců jeho proroctví odmítala a naopak se snažili Proroka zlikvidovat. Prorok vytvořil vládu v Medíně, ale opět díky tomu, že obyvatelé Medíny tuto vládu přijali. Stejně tomu tak bylo u imáma ^{ca}Alího, neboť podle ší'itů měl ^{ca}Alí stejně jako Prorok *velájat* udělený Bohem, a tedy lidé po smrti Proroka měli bez výhrad přijmout vládu ^{ca}Alího a poslouchat ho. Tak se ale nestalo a lidé si zvolili Abú Bakra prvním chalífou. ^{ca}Alí vytvořil vládu až 25 let po smrti Proroka a nakonec byl zavražděn svými odpůrci.

Podle koncepce *velájat-e faqíh* jsou lidé povinni poté, co objeví náboženského vůdce na základě vlastností, jež byly již popsány, tohoto vůdce poslouchat a následovat. Hlavním důkazem pro tuto myšlenku jsou dvě tradice: *Maqbúla* od ^{ca}Umara b. Hanzala¹⁵ a dopis od imáma času.¹⁶ Pokud je tedy nalezen takový *faqíh*, jenž je schválen jak duchovenstvem, tak i lidem, musí se mu podrobit i ostatní *mudžtahidové*.

Lze tedy shrnout, že *valí-je faqíh* má *velájat* propůjčený přímo od Boha a společenskou akceptaci od lidu, takže role lidu ve společnosti uplatňující princip *velájat-e faqíh* je nezastupitelná, což ostatně zdůrazňoval zakladatel Íránské islámské republiky imám Chomejní. Je třeba podotknout, že o rozsahu role lidu při výkonu vlády mají *mudžtahidové* různá pojetí.

Smrt zakladatele Íránské islámské republiky v roce 1989 nepřerušila aplikaci koncepce *velájat-e faqíh*, nicméně začaly se vytvářet nové podmínky k realizaci této koncepce. Budoucnost ukáže další vývoj vlády duchovenstva.

¹⁵ Kolejní, *Usúl al-káfí*, sv. 1, s. 67: „*Musejí se podívat, kdo z vás předával naši tradici, studoval to, co je povoleno (halál) a co je zakázáno (harám) a znal naše zákony. Ať ho přijmou jako soudce. Vždyť já jsem ho ustanovil vašim vládcem.*“

¹⁶ *Wasá'il aš- ší'ca*, sv. 18, *Kitáb al-qadá'*, s. 101: „*V případech vyskytnutí se skutečných událostí, obraťte se na tradenty našich tradic, neboť oni jsou mým důkazem pro vás tak, jako já jsem důkazem Božím.*“